

Grudzień 1970 roku i zmiana ekipy rządzącej

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Linia chronologiczna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Grudzień 1970*, 16.12.2015 r., dostępny w internecie: dzieje.pl [dostęp 18.07.2020 r.].

- Źródło: Krzysztof Dowgiałło, *Ballada o Janku Wiśniewskim*, dostępny w internecie: polska1918-89.pl [dostęp 16.11.2020 r.].
- Źródło: Tomasz Balbus, Łukasz Kamiński, *Wydarzenia grudniowe 1970 poza Wybrzeżem*, „*Pamięć i Sprawiedliwość*” 2002, t. 1, s. 150.
- Źródło: bs/im, „*Czarny czwartek*” – 17 grudnia 1970. *Najkrwawszy dzień robotniczego powstania na Wybrzeżu*, 17.12.2019 r., dostępny w internecie: polskieradio24.pl [dostęp 16.11.2020 r.].

Materiał jest częścią serii „**Inne spojrzenie**”.

“ **Grudzień 1970** ”

W okresie realnego socjalizmu w Polsce dochodziło do wystąpień społecznych, skierowanych przeciwko władzom Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Większość wystąpień była efektem wzrostu cen artykułów żywnościowych. Od tego również zaczęły się wydarzenia na wybrzeżu w 1970 roku. 14 grudnia 1970 r. w Stoczni Gdańskiej wybuchł strajk wywołany ogłoszonymi podwyżkami na artykuły pierwszej potrzeby, zwłaszcza na żywność. Rozpoczął on falę strajków i manifestacji ulicznych, które objęły większość Wybrzeża i przybrały charakter powstania robotniczego, krwawo stłumionego przez komunistyczne władze.

Źródło: *Grudzień 1970*, 16.12.2015 r., dostępny w internecie: dzieje.pl [dostęp 18.07.2020 r.].

Twoje cele

- Scharakteryzujesz przyczyny wystąpień grudniowych na Wybrzeżu w 1970 roku.

- Ocenisz postawę społeczeństwa polskiego i władz PRL-u w czasie kryzysu na Wybrzeżu.
- Przeanalizujesz możliwości wychodzenie z kryzysów społecznych.
- Opiszysz relacje władza-obywatel w państwie niedemokratycznym.

Przeczytaj

Wybory 1969 roku

Władysław Gomułka (1956–1982)

Źródło: Kohls, Ulrich, extracted by Fredy.00, licencja: CC BY-SA 3.0.

W połowie 1969 roku wydawało się, że władza PZPR była mocna, a stanowisko Władysława Gomułki jako I sekretarza KC PZPR niezagrożone. 1 czerwca w PRL przeprowadzono kolejne wybory do sejmu, w których „tradycyjnie” frekwencja wyniosła 97%, a poparcie dla partii było niekwestionowane. W związku z taką sytuacją władze zdecydowały się na ogłoszenie amnestii, w wyniku której więzienia opuściła spora grupa ludzi osadzonych w zakładach penitencjarnych w połowie lat 60. Efekty amnestii zostały wkrótce osłabione kolejnymi aresztowaniami wśród „komandosów” bądź ludzi związanych z tym środowiskiem.

Polska na forum międzynarodowym

Władze polskie w przybierającym na sile procesie odprężenia na świecie uaktywniły się na arenie międzynarodowej. Jeszcze wcześniej z inicjatywami, np. strefy bezatomowej w Europie Środkowo-Wschodniej, dyplomacja polska występowała na forum ONZ. Również spory był wkład Polski w koncepcję utworzenia systemu konferencji międzynarodowych, poświęconych bezpieczeństwu i współpracy, zrealizowany ostatecznie w 1975 roku. Inicjatywy te wiązać trzeba z nazwiskiem Adama Rapackiego.

W nurt *detente* (odprężenia) wpisywały się stosunki między PRL a Republiką Federalną Niemiec. W listopadzie 1970 roku parafowany został układ między oboma państwami, w którym m.in. odnoszono się do granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej, uznając ją

Adam Rapacki (1909–1970)

Źródło: domena publiczna.

za stałą. Uroczystość podpisania układu odbyła się w Warszawie 7 grudnia 1970 roku. Pod dokumentem podpisali się kanclerz Willy Brandt i premier Józef Cyrankiewicz. Był to olbrzymi sukces polskiej dyplomacji, choć należy pamiętać, iż wpisywał się on w ogólnoeuropejskie tendencje.

Nastroje społeczne w 1970

Sukcesy dyplomatyczne nie mogły jednak przysłonić faktu, że w Polsce nastroje społeczne były w 1970 roku napięte. Prowadzona przez kilka poprzednich lat polityka finansowa, przede wszystkim płacowa, spowodowała istotne obniżenie stopy życiowej statystycznej polskiej rodziny. Władze liczyły (być może nie do końca wyczuwając te nastroje), że społeczeństwo wobec sukcesów międzynarodowych „przełknie” podwyżkę cen towarów pierwszej potrzeby, zaplanowaną na okres przedświąteczny. Podwyżka weszła w życie 13 grudnia 1970 roku i okazała się bolesnym wstrząsem dla Polaków przygotowujących się już do świąt. Następnego dnia rozpoczął się strajk na dwóch oddziałach gdańskiej Stoczni im. Lenina. Tego samego dnia pod gmach Komitetu Wojewódzkiego PZPR udała się manifestacja i jej przedstawiciele zażądali rozmowy z I sekretarzem KW Alojzym Karkoszką. Ten jednak przebywał w Warszawie, skąd natychmiast powrócił w towarzystwie wicepremiera Stanisława Kociołka. Nie otrzymali oni jednak z centrali żadnych wytycznych dotyczących wprowadzonych podwyżek.

Starcia z milicją

Po południu doszło w Gdańsku do pierwszych starć robotników z milicją. Do miasta przybyła większa ekipa przedstawicieli władz państwowych i partyjnych, jednak do rozmów nie doszło. Następnego dnia strajk ogarnął również Gdynię, tam jednak przebiegał bardzo pokojowo.

Oddział milicji, kadr z filmu *Czarny czwartek* o wydarzeniach Grudnia '70.

Źródło: Starscream, licencja: CC BY-SA 3.0.

Natomiast w Gdańsku demonstracje rozlały się po mieście. Dramatyczne wydarzenia rozegrały się pod gmachem komendy wojewódzkiej MO, gdzie doszło do regularnej bitwy z użyciem gazów łzawiących. W trakcie walk pojawiły się pierwsze ofiary.

W nocy z 15 na 16 grudnia w Gdańsku odbyło się posiedzenie władz partyjnych i państwowych, na którym zapadła decyzja o blokadzie Stoczni im. Lenina. W wyniku tego postanowienia 16 grudnia robotnicy zmierzający do zakładu zostali ostrzelani

przez milicjantów. Zabito wówczas dwie osoby i raniono 11 innych.

Tego samego dnia napięcie uległo **eskalacji**, a wystąpienia ogarnęły inne miasta, m.in. Elbląg i Słupsk. Władze, wpadając w panikę, zarządziły blokadę wszystkich dróg do stoczni. W tej sytuacji następnego dnia doszło do tragedii. Ogromny tłum udający się w stronę zakładu napotkał na zaporę składającą się z milicji i czołgów. Padły strzały, byli zabici i ranni – w mieście rozpoczęło się polowanie na ludzi, podczas którego nie zawahano się użyć samochodów, a nawet śmigłowców. Nieco mniej dramatyczny przebieg miały wydarzenia w Szczecinie i Elblągu.

Do końca 18 grudnia całe Wybrzeże zostało spacyfikowane. Śmierć w czasie tych wydarzeń poniosło według danych oficjalnych 45 osób, rannych zostało prawie 1200, aresztowano około 3000 osób.

Taki był bilans Grudnia '70. Tragedia na Wybrzeżu obnażyła słabość władzy oraz brak akceptacji społecznej. Gomułka, który już wcześniej „chwiały się w siodle”, przy władzy nie mógł się już utrzymać, musiał się też zmienić styl sprawowania władzy.

20 grudnia, pod nieobecność Władysława Gomułki (przebywał w klinice rządowej), na VII **Plenum** PZPR wybrano nowego I sekretarza partii. Został nim Edward Gierek.

Pomnik Poległych Stoczniowców w Gdańsku.
Źródło: Topory, licencja: CC BY-SA 3.0.

Słownik

eskalacja konfliktu

sytuacja, w której silne stany emocjonalne oraz chęć zwycięstwa zaczynają dominować w sytuacji konfliktowej, powodując uczucie wzajemnej wrogości stron wobec siebie

komandosi (grupa opozycyjna)

studencka grupa walcząca z propagandą władz socjalistycznych w latach 60. XX w.; nazwa wywodzi się od sposobu działania: niespodziewanego pojawiania się na wykładach otwartych na Uniwersytecie Warszawskim

plenum

ogół członków jakiejś organizacji, partii itp. obecnych na posiedzeniu; posiedzenie członków kierowniczego organu kolegiального jakiejś organizacji w pełnym składzie

Linia chronologiczna

Polecenie 1

Zapoznaj się z osią czasu dokumentującą przebieg wydarzeń Grudnia '70. Możesz też ją uzupełnić. Następnie wykonaj ćwiczenia.

Rewolta grudniowa

Źródło: IPN, CC BY-SA 3.0.

Oprac. na podst.: „*Rewolta grudniowa 1970*”, IPN, grudzien70.ipn.gov.pl [online, dostęp: 20.02.2020].

Ćwiczenie 1

Scharakteryzuj postulaty strajkujących, jakie zostały sformułowane przez stoczniowców w 1970 r.

Ćwiczenie 2

Oceń działania władz w stosunku do strajkujących stoczniowców.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Zapoznaj się ze zdjęciem i wykonaj ćwiczenie.

Źródło: IPN, dostępny w internecie: grudzien70.ipn.gov.pl [dostęp 16.11.2020 r.], licencja: CC BY-SA 3.0.

Zaznacz prawidłową odpowiedź.

- Protesty robotnicze w Gdańsku w 1970 roku rozpoczęły się od zatrzymania tramwaju przez popierającego protesty motorniczego.
- Podczas wydarzeń na Wybrzeżu w 1970 roku doszło do spalenia siedziby Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Gdańsku.
- Jedną z form protestów robotniczych w Gdańsku w 1970 roku było blokowanie ulic i skrzyżowań uniemożliwiające ruch samochodowy.
- W czasie wystąpień robotniczych nie było reakcji służb porządkowych, a władza pokojowo negocjowała z demonstrantami.

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

” bs/im

„Czarny czwartek” – 17 grudnia 1970.

Najkrwawszy dzień robotniczego powstania na Wybrzeżu

Od godz. 5 na przystanek Gdynia-Stocznia przyjeżdżali pierwsi robotnicy. Wkrótce zgromadziło się tam ponad 3 tys. osób. Drogę do stoczni zagroziła im kolumna czołgów, żołnierze i milicja.

Ludzie nie mieli gdzie uciekać. Po pierwszym strzale ostrzegawczym zaczęto strzelać do stoczniowców. Zginęło 11 osób: Brunon Drywa, Zbigniew Godlewski, Jan Kałużny, Jerzy Kuchcik, Stanisław Lewandowski, Zbigniew Nastały, Józef Pawłowski, Ludwik Piernicki, Jan Polechoński, Zygmunt Polito, Stanisław Sieradzan.

Masakra na przystanku rozpętała całodniowe walki uliczne. Ze śmigłowców zrzucono na protestujących pojemniki z gazem łzawiącym, a według niektórych przekazów również strzelano. Zginęły kolejne osoby: Apolinary Formeła, Zygmunt Gliniecki, Jerzy Skonieczka, Marian Wójcik, Zbigniew Wycichowski, Waldemar Zajczonko i Janusz Żebrowski. Milicja zatrzymała i skatowała setki osób. Symbolem czarnego czwartku w Gdyni jest obraz pochodu, na czele którego niesiono na drzwiach zwłoki młodego mężczyzny.

Protestujący nieśli ciało Zbigniewa Godlewskiego,

Źródło: bs/im, „Czarny czwartek” – 17 grudnia 1970. Najkrwawszy dzień robotniczego powstania na Wybrzeżu, 17.12.2019 r., dostępny w internecie: polskieradio24.pl [dostęp 16.11.2020 r.].

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

” *Grudzień 1970*

Nie można też jednak zapominać, że gwałtownym protestom społecznym towarzyszyła niejawna rozgrywka polityczna w kierownictwie PZPR. Zaangażowana była w nią grupa działaczy wyższego i średniego szczebla, którzy już 15/16 grudnia uznali, że jednym (choć bynajmniej nie jedynym) z warunków uspokojenia sytuacji w kraju i przerwania rozlewu krwi jest zmiana na stanowisku I sekretarza KC PZPR. Cały czas działając w konspiracji, ale zarazem ciesząc się wsparciem na Kremlu, „konspiratorzy” doprowadzili do politycznego przesilenia. W piątek wieczorem do willi Edwarda Gierka w Katowicach w tajemnicy udali się kierownik Wydziału Administracyjnego KC PZPR Stanisław Kania oraz wiceminister spraw wewnętrznych Franciszek Szlachcic i przekonali gospodarza, że powinien na fotelu szefa partii zastąpić Gomułkę.

Po sobotnim posiedzeniu Biura Politycznego, w którym nie uczestniczył już Gomułka, odwieziony do szpitala w związku z pogorszeniem się stanu zdrowia, w niedzielę 20 grudnia w trybie pilnym zwołano w Warszawie VII plenum KC PZPR. Jedynym jego zadaniem było dokonanie zmiany na stanowisku I sekretarza KC PZPR. Gomułkę, który w niesławie schodził ze sceny politycznej, zastąpił w tej roli dotychczasowy członek Biura Politycznego i zarazem I sekretarz KW PZPR w Katowicach Edward Gierek. Zmiana ta, która kładła kres najbardziej gwałtownej, krwawej fazie kryzysu, została wymuszona tyleż społecznymi protestami, co była efektem wspomnianych, zakulisowych rozgrywek w kierownictwie PZPR. Po

kolejnych falach strajków ze stycznia i lutego 1971 r. z dniem 1 marca
władze wycofały niefortunną grudniową podwyżkę cen.

Źródło: *Grudzień 1970*, 16.12.2015 r., dostępny w internecie: dzieje.pl [dostęp 18.07.2020 r.].

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

” Tomasz Balbus, Łukasz Kamiński

Wydarzenia grudniowe 1970 poza Wybrzeżem

Wydarzenia na Wybrzeżu spowodowały, że nasilił się proces oddawania legitymacji partyjnych, czemu towarzyszyły czasem „wrogie wypowiedzi”. Jeden z wałbrzyskich górników oświadczył, że „on do takiej partii, co kazała strzelać do klasy robotniczej, należeć nie chce”. Odnotowano też nieliczne przypadki solidaryzowania się z robotnikami Wybrzeża w wojsku: w 15 POW jeden z kaprali oświadczył, że „podobne rozruchy jak na Wybrzeżu powinny wybuchnąć i w innych rejonach kraju”. W całym kraju zdarzały się ponadto ataki na żołnierzy WP i niekiedy milicjantów. I tak w Brzegu 19 grudnia obrzucono kamieniami grupę żołnierzy, liczne były wypadki pojedynczych pobić, opluwania, znieważania. Pojawienie się żołnierzy kwitowano słowami: „oto ten, co robił porządek w Gdańsku”. Padały okrzyki: „pachołki Moskwy do Moskwy”, „mordercy gdańszczan”, „Wy, żołnierze Hitlera”, zdarzały się wypadki odmowy sprzedaży towarów wojskowym, w kilku garnizonach domy oficerów obrzucono kamieniami. Niektórzy z żołnierzy nie wytrzymywali presji.

W Szczecinie 20 grudnia żołnierz służby zasadniczej, pracujący uprzednio w stoczni, po wizycie rodziców, którzy poinformowali go o liczbie ofiar pacyfikacji, popełnił samobójstwo. W wielu miastach podjęto próby organizacji wieców i demonstracji protestacyjnych. Służbie Bezpieczeństwa udało się znacznej części z nich zapobiec: aresztowano prewencyjnie ich organizatorów lub skoncentrowano duże siły porządkowe w strategicznych miejscach. Na przykład na Dolnym Śląsku SB uniemożliwiła manifestacje w sześciu miastach.

Ćwiczenie 8

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

” Krzysztof Dowgiałło

Ballada o Janku Wiśniewskim

Chłopczy z Grabówka, chłopcy z Chylonii,
Dzisiaj milicja użyła broni,
Dzielnieśmy stali i celnie rzucali.
Janek Wiśniewski padł.

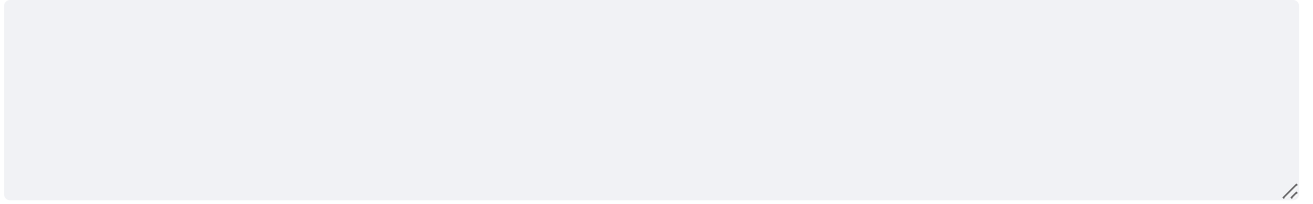
Na drzwiach ponieśli go Świętojańską
Naprzeciw glinom, naprzeciw tankom.
Chłopczy stoczniowcy, pomścijcie druha,
Janek Wiśniewski padł.

Huczają petardy, ścielą się gazy,
Na robotników sypią się razy,
Padają dzieci, starcy, kobiety,
Janek Wiśniewski padł.

Jeden zraniony, drugi zabity,
Krwi się zachciało słupskim bandytom,
To partia strzela do robotników,
Janek Wiśniewski padł.

Źródło: Krzysztof Dowgiałło, *Ballada o Janku Wiśniewskim*, dostępny w internecie: polska1918-89.pl [dostęp 16.11.2020 r.].

Uzasadnienie:

Dla nauczyciela

Autorka: Anna Wąsiel-Albierska

Przedmiot: wiedza o społeczeństwie

Temat: Grudzień 1970 roku i zmiana ekipy rządzącej

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

V. Państwo, myśl polityczna i demokratyzacja.

Uczeń:

15) przedstawia niedemokratyczny charakter polskich rozwiązań polityczno-ustrojowych z okresu tzw. Polski Ludowej (monizm, kierownicza rola gremiów decyzyjnych PZPR, system fikcji ustrojowych).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- charakteryzuje przyczyny wystąpień grudniowych na Wybrzeżu w 1970 roku;
- ocenia postawę społeczeństwa polskiego i władz PRL-u w czasie kryzysu na Wybrzeżu;
- analizuje możliwości wychodzenia z kryzysów społecznych;
- wyjaśnia relacje władza–obywatel w państwie niedemokratycznym.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- lekcja odwrócona.

Metody i techniki nauczania:

- burza mózgów;
- drama;
- dyskusja.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Przed lekcją

Podział klasy na czteroosobowe zespoły i praca metodą dramy.

a. Zadaniem każdej grupy jest przygotowanie krótkiego reportażu przedstawiającego wydarzenia czarnego czwartku na Wybrzeżu w 1970 roku. Grupy mogą np. relacjonować poszczególne dni.

b. Członkowie każdego zespołu decydują, w jakie role się wcielą. Przykładowe role:

- dziennikarz-komentator w studiu telewizyjnym (może być ich dwóch),
- dziennikarz przeprowadzający wywiad,
- korespondent zagranicznej agencji prasowej (zachodniej lub z bloku wschodniego),
- osoba, z którą będzie przeprowadzany wywiad.

Każda z osób odgrywających rolę ma określone zadania. Przykładowe zadania:

- komentator w studiu odpowiada za rzetelną i merytoryczną informację (lub wręcz przeciwnie – jeśli uczniowie się zdecydują na przedstawienie wydarzeń w reżimowych mediach, powinni dostosować do tego swój przekaz),
- dziennikarz przeprowadzający wywiad za przygotowanie interesujących pytań,
- osoba, z którą przeprowadzany jest wywiad, w jak największym stopniu powinna wczuć się w swoją rolę itp.

c. Uczniowie muszą zaplanować i przygotować swoje wypowiedzi i zaaranżować przestrzeń sceniczną. Podczas przygotowania grupy mogą korzystać z informacji w sekcji „Przeczytaj” i „Linia chronologiczna” oraz z zasobów internetu. Uczniowie powinni też zapoznać się

z pozostałymi elementami osi czasu i uwzględnić je w swoich reportażach. Mogą to zrobić np. w formie krótkiego przypomnienia wcześniejszych zdarzeń lub jako komentatorzy w studiu przedstawić swoje przypuszczenia na temat przyszłych wydarzeń.

d. Każdy zespół ma określony czas na przedstawienie swojej scenki.

Faza wstępna

1. Przedstawienie tematu i celów zajęć.
2. Wykorzystując burzę mózgów, uczniowie proponują sposoby dochodzenie praw obywatelskich w państwach demoratyecznych i niedemokratycznych.
3. Wypisują je na tablicy na zasadzie porównania.

Faza realizacyjna

1. Uczniowie wraz z nauczycielem oglądają przygotowane przez grupy scenki. Po zakończeniu prezentacji uczniowie dzielą się wrażeniami, dyskutują, oceniają występujące osoby. Nauczyciel również podsumowuje występy uczniów.

Faza podsumowująca

1. Uczniowie proszeni są, aby odnieśli się do przedstawionych scenek i ocenili adekwatność działań służb w stosunku do obywateli w państwie autorytarnym.
2. Uczniowie wskazują, w jaki sposób można takie konflikty rozwiązać w państwach demokratycznych, i oceniają, który ze sposobów jest bardziej efektywny.
3. Chętna/wybrana osoba podsumowuje dyskusję.

Praca domowa:

Przygotuj charakterystyki i oceny działań rządu w okresie wystąpień robotniczych.

Materiały pomocnicze:

Wojciech Roszkowski, *Najnowsza historia Polski*, Warszawa 1995, t. 2.

Grudzień '70, grudzien70.ipn.gov.pl.

„Czarny czwartek” – 17 grudnia 1970. Najkrwawszy dzień robotniczego powstania na Wybrzeżu, polskieradio24.pl.

Tomasz Balbus, Łukasz Kamiński, *Wydarzenia grudniowe 1970 poza Wybrzeżem*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2002, t. 1.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimediu:

Linia chronologiczna może być wykorzystana podczas przygotowywania się do lekcji powtórzeniowej.